

АНАЛОГИИ ВЪВ ФОЛКЛОРНИТЕ ПРЕДСТАВИ ЗА ЗМЕЙ И КОМЕТА

Бойка Добрева

Студентски семинар по практическа етнология и фолклористика

„Проф. д-р Иван Шишманов”

В монографията си „Змеят в българския фолклор” Милена Беновска-Събкова разглежда като елемент от комплексната представа за змея неговата хипостаза змей воин. Приведени са два разказа от с. Бяла, Сливенско. Според първия от тях, змеят живеел в местност край селото, наречена Бялата вода, където има много сипеи и дупки. Когато избухнала война, той ходел да се бие, но като станала войната, не се върнал при любената от него жена – освободил я. Вторият текст представя змея като „ино светливо нещо”, „туй нещо имаше глава и беше дълго, и цялото небе осветляваше”. Змеят отивал на война и „накъдето отивало, там се побеждавало”. Интерпретацията на Милена Беновска върху тези материали е, че: „Представата за змея-воин е възникнала сравнително по-късно – в етапа на държавността. Тази черта обаче произлиза от вътрешната логика на образа, обогатява го и показва специфичните закономерности на митологическото мислене”¹.

Текстът на настоящото изложение предлага друга възможна интерпретация, а именно, че в образа на змея воин битова имплицитно представата за опашата звезда. Тази възможност се основава на аналогии във външния вид и функциите – според фолклорните представи за тях.

Описанието на змея във втория текст, обнародван от Беновска, го представя като „светливо нещо” с глава, дълго, което озарява цялото небе. Подобни описания се срещат и за кометите. Разчленяването на небесното тяло на глава и опашка е залегнало както в астрологичната терминология, така и в народното наименование „опашата звезда”. Що се отнася до размерите, някои от кометните опашки са толкова големи, че могат да се виждат върху по-голямата част от небето.

Особено важна е функционалната аналогия **змей** – **комета** в тяхната обвързаност с войната. Повсеместно в България е вярването, че появата на опашата звезда предвещава война². За броя на кометите се смята, че са точно толкова, колкото е броят на войните или пък, че са две, или даже една, която идва за всяка война. Информатори от началото на века си спомнят четири комети – преди Севастополската война (1853), преди Сръбско-турската (1876), преди Руско-турската (1878) и преди Сръбско-българската война (1885)³. През този период са минавали и други комети, но очевидно не са били запомнени, което подчертава почти пълната тъждественост във фолклорните представи между появата на комета и избухването на война.

Първият от двата разглеждани текста дава основание да се изведе интересна, макар и свободна аналогия с представата за змея, който живее в местност със сипеи и дупки (т.е. на скришно място, вероятно се крие в дупките) и че когато избухнала война, ходел да воюва (т.е. по принцип, ако има война, тогава излиза и отива там).

Кометата, според народните представи, е не само знамение за война. По нея могат да се правят предсказания за изхода на войната. От която страна на небосклона се появи кометата, оттам ще дойде неприятелят. Страната, към която сочи опашката, ще бъде победена в тая война.⁴ Тези гадания кореспондират пряко с казаното във втория текст – „накъдето отивало, там се побеждавало”.

Аналогиите във външния вид, връзката с войната и предричането на изхода ѝ показват, че поне в тези два текста припокриване между представите за змей и опашата звезда (комета) има.

Същевременно са познати и други съотнасяния от същия ред. Природни екстремални явления – буря, градушка, вихрушка, виелица, потоп – са представяни чрез образите на ламя и хала. Любопитна е, например, и семантичната аналогия с мексиканското название за комета – „огнена змия”. Така че може да се предполага стара, дори първична семантика, обвързваща змея с кометата. В този смисъл персонификацията на змея като воин вероятно е по-късна и се е насложила върху тези древни представи.

БЕЛЕЖКИ

1. **Беновска-Събкова, М.** Змеят в българския фолклор. С., 1992, 125-126.
2. **Маринов, Д.** Народна вяра и религиозни народни обичаи. В: Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. Т. 28, 22.
3. **Ковачев, Й.** Народна астрономия и метеорология. В: СбНУ. Т. 30, 27-28.
4. **Пак там.**